

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาการมีส่วนร่วมของสตรีเผ่าม้ง ในการเกษตรบนที่สูงในประเด็น การมีส่วนร่วมการวางแผนปฏิบัติการเกษตร การมีส่วนร่วมการใช้แรงงานในกิจกรรมการเกษตร (พืช และสัตว์) และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

ลักษณะพื้นฐานทั่วไปของเกษตรกรสตรีเผ่าม้ง

สตรีเผ่าม้งส่วนใหญ่มีอายุ 31-40 ปี คิดเป็นร้อยละ 34.8 รองลงมาอายุ 21-30 ปี ร้อยละ 29.5 และต่ำกว่า 20 ร้อยละ 6.7 สถานภาพสมรสแต่งงานและอยู่ร่วมกับสามีคิดเป็นร้อยละ 98.5 มีเพียงโสดและหย่าอย่างละ 1 คน ระดับการศึกษา ไม่สามารถอ่านออกเขียนได้มีถึงร้อยละ 90.04 สามารถอ่านได้ แต่เขียนไม่ได้ร้อยละ 3.00 และสามารถอ่านออกเขียนได้มีเพียงร้อยละ 6.6

ลักษณะทางเศรษฐกิจของเกษตรกรสตรีเผ่าม้ง

จำนวนแรงงานสมาชิกในครัวเรือน ของสตรีเผ่าม้งร้อยละ 48.9 มีจำนวนแรงงาน 4-6 คน และจำนวนแรงงานที่มีมากกว่า 11 คนขึ้นไปมีเพียงร้อยละ 1.4 รายได้ทั้งหมดของครัวเรือนสูงสุด คือ 500,000 บาทต่อปี ต่ำสุด 10,000 ต่อปี โดยคิดเป็นรายได้เฉลี่ย 75,484.63 บาทต่อปี และรายได้ทั้งหมดที่สูงกว่ารายได้เฉลี่ยคิดเป็นร้อยละ 34.8 ขนาดพื้นที่ ทำการเกษตรส่วนใหญ่มีที่ทำกินเพียง 1-5 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 39.3 และพื้นที่ทำกินที่มีมากกว่า 20 ไร่ขึ้นไปมีเพียงร้อยละ 4.4 แหล่งทุนทรัพย์สตรีเผ่าม้งเกือบทั้งหมดจะใช้ทุนของตัวเองซึ่งคิดเป็นร้อยละ 93.3 ส่วนการกู้ยืมคิดเป็นร้อยละ 3.7 อืมจากญาติพี่น้องมีเพียงร้อยละ 0.74

ลักษณะทางด้านสังคมของสตรีเผ่าม้ง

ผลจากการศึกษาข้อมูลทางด้านสังคม ของสตรีเผ่าม้งในเรื่องการติดต่อเจ้าหน้าที่ ส่งเสริมการเกษตร และการเข้ารับการศึกษา กอบรมการเกษตรจากกลุ่มตัวอย่างที่ไร้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ไม่พบว่าได้มีการติดต่อเจ้าหน้าที่การเกษตร และการเข้ารับการศึกษา กอบรมการเกษตรเลยในรอบปีที่ผ่านมา มีน้อยครั้งที่เจ้าหน้าที่จะเข้าถึงในชุมชน ส่วนใหญ่จะเป็นพ่อบ้านเสียมากกว่า ส่วนการได้รับข้อมูลทางการเกษตรมีเพียงร้อยละ 0.74 ที่ได้รับข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ และเป็นการเข้ารับข่าวสาร

แทนผู้เป็นพ่อบ้านเท่านั้น เพียงครั้งเดียว การได้รับข่าวสารต่าง ๆ มักจะได้จากถ่ายทอดจากผู้เป็นพ่อบ้าน หรือเพื่อนบ้านเสียมากกว่า

การมีส่วนร่วมในการเกษตรบนที่สูง

1. การมีส่วนร่วมในการวางแผนปฏิบัติการเกษตร ของสตรีเผ่าม้งอยู่ในระดับมากในแง่ของการวางแผนเลือกพันธุ์สัตว์ และการวางแผนเลี้ยงสัตว์ล่วงหน้า

2. การมีส่วนร่วมการใช้แรงงานในกิจกรรมการเกษตร ของสตรีเผ่าม้ง แบ่งออก เป็น 4 ประเด็นคือ

2.1 การมีส่วนร่วมการใช้แรงงานในกิจกรรมสัตว์เลี้ยง ของสตรีเผ่าม้ง อยู่ในระดับ มากในเรื่อง การจัดหาอาหาร และการให้อาหารสัตว์

2.2 การมีส่วนร่วมการใช้แรงงานในกิจกรรมพืชผัก ของสตรีเผ่าม้ง อยู่ในระดับมาก ในเรื่อง การกำจัดวัชพืช การให้น้ำแก่พืช (เขตรลประทาน) การปลูกพืชผัก การเตรียมแปลงเพาะปลูกพืชผัก การเพาะกล้าพันธุ์พืชผัก การเตรียมพื้นที่เพาะปลูกพืชผัก การใส่ปุ๋ย การแฉะ ดางพื้นที่เพาะปลูก และการพ่นสารเคมี

2.3 การมีส่วนร่วมในการใช้แรงงานในกิจกรรมไม้ผลและไม้ตัดดอก ของสตรีเผ่าม้ง อยู่ในระดับมากในเรื่อง การดูแลรักษา/การกำจัดวัชพืช และระดับปานกลางในเรื่องการ ดูแล รักษา และการกำจัดวัชพืช การปลูก การเตรียมแปลงเพาะปลูกไม้ตัดดอก การเตรียมหลุมปลูกไม้ผล และการพ่นสารเคมี

3. การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ของสตรีเผ่าม้งส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก ในเรื่องการฝังกลบวัชพืชเพื่อเป็นปุ๋ยพืชสด การจำกัดการใช้สารเคมี และลดพื้นที่การทำไร่เลื่อนลอย ระดับการมีส่วนร่วมปานกลางในเรื่อง ทำการเกษตรแบบขั้นบันได หรือแถบหญ้าในพื้นที่ลาดชัน และการปลูกพืชหลายชนิดผสมผสานกันในพื้นที่เดียวกัน และระดับการมีส่วนร่วมน้อยในเรื่อง การปลูกป่าเสริมและการป้องกันไฟป่า

4. การมีส่วนร่วมในการเกษตรบนที่สูงของสตรีเผ่าม้ง ส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ การอนุรักษ์และสิ่งแวดล้อม และการมีส่วนร่วมในการเกษตรบนที่สูง โดยรวม ระดับการมีส่วนร่วมน้อยได้แก่ การวางแผนปฏิบัติการเกษตร และระดับมากในเรื่อง การใช้แรงงานในกิจกรรมการเกษตร

การทดสอบสมมติฐาน

ผลจากการทดสอบสมมติฐานเพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ และตัวแปรตาม สามารถสรุปสาระสำคัญดังนี้ คือ

1. แหล่งทุนทรัพย์ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมการใช้แรงงานในกิจกรรมการเกษตร และการมีส่วนร่วมในการเกษตรบนที่สูง ของสตรีเผ่าม้ง

2. จำนวนแรงงานสมาชิกในครัวเรือน มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และสิ่งแวดล้อม และการมีส่วนร่วมในการเกษตรบนที่สูง โดยรวม

3. การได้รับข้อมูลทางการเกษตรมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมการใช้แรงงานในกิจกรรมการเกษตร การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และสิ่งแวดล้อม และการมีส่วนร่วมในการเกษตรบนที่สูง โดยรวม

สำหรับอายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา รายได้ทั้งหมดของครัวเรือน ขนาดพื้นที่ทำการเกษตร การติดต่อเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร และการเข้ารับฝึกอบรมการเกษตรไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการวางแผนปฏิบัติการเกษตร การใช้แรงงานในกิจกรรมการเกษตร การอนุรักษ์และสิ่งแวดล้อม และการมีส่วนร่วมในการเกษตรบนที่สูง โดยรวม แต่อย่างใด

ปัญหาอุปสรรค ความต้องการทั่วไป และข้อเสนอแนะ ของสตรีเผ่าม้งเกี่ยวกับการเกษตรบนที่สูง มีดังนี้

ความต้องการ ของสตรีเผ่าม้งเกี่ยวกับการเกษตรบนที่สูง คือการให้ รัฐบาลรับรองการมีสิทธิในพื้นที่ทำการเกษตร และช่วยเหลือราคาผลผลิตทางการเกษตร

ความต้องการจากพ่อบ้านได้แก่ รักเดียวใจเดียวเป็นผู้นำพาครอบครัวออกไปประกอบอาชีพทำมาหากิน อย่าหลงสิ่งเสพติดให้โทษต่าง ๆ และสิทธิของสตรีที่พึงจะมี เช่น การเก็บเงินส่วนหนึ่งเพื่อไว้ใช้จ่ายในครัวเรือน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจความคืบหน้าต่าง ๆ เป็นต้น

ส่วนปัญหาอุปสรรคที่เกษตรกรมักพบเสมอได้แก่ ราคาผลผลิตตกต่ำมาก โรคและแมลงทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น พื้นที่ไม่เพียงพอต่อการทำมาหากิน ดินเสื่อมสภาพขาดความอุดมสมบูรณ์ และการคมนาคมลำบากในช่วงฤดูฝน ในสัตว์เลี้ยงเกิดโรคระบาด ไม่มีพื้นที่เลี้ยงโดยเฉพาะสุกร ไก่ผลและไม่คัดคอกขาดพันธุ์ที่ดี และแหล่งน้ำในการเพาะปลูก

ข้อเสนอของสตรีเผ่าม้งในการปฏิบัติการเกษตรบนที่สูงได้แก่ อยากรวมกองทุนหมุนเวียน ไม่ว่า เป็นกองทุนเงินสด สารเคมี เมล็ดพันธุ์ และปุ๋ย เป็นต้น และมีการรวมกลุ่มผู้ผลิตทางการเกษตรเพื่อต่อรองราคาจากพ่อค้าคนกลางหรือนายหน้าได้

การอภิปรายผล

ในการศึกษาถึงการมีส่วนร่วมในการเกษตรบนที่สูง ของสตรีเผ่าม้ง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ กับความสัมพันธ์ระหว่าง ปัจจัยส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคม ตลอดจนความต้องการ ปัญหาอุปสรรค ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมบนที่สูง โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อที่จะ

นำผลการวิจัยมาเป็นแนวทางในการส่งเสริมสนับสนุนให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเกษตรบนที่สูงหันมาสนใจในบทบาทหน้าที่ ของสตรีชาวเขาเพื่อยกระดับการพัฒนาการเกษตรบนที่สูง ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น และจากผลการวิจัยในครั้งนี้พบว่า

ในประเด็น การมีส่วนร่วมในการวางแผนปฏิบัติการเกษตร ของสตรีเผ่าม้งอยู่ใน ระดับปานกลาง โดยภาพรวม เปรียบเทียบจากเกณฑ์ค่าระดับคะแนนที่กำหนดไว้ ทั้งนี้เนื่องจากการสังเกตพบว่าสตรีเผ่าม้ง มีส่วนร่วมในการตัดสินใจน้อย เพราะคิดว่าเป็นหน้าที่ของพ่อบ้าน การมีส่วนร่วมต่อการวางแผนในกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะการเกษตรหรือเรื่องใดก็ตามมักเป็นหน้าที่ของพ่อบ้าน สตรีเพียงได้รับทราบหรือเห็นความชอบ หรือไม่เท่านั้น แต่มีประเด็นที่ สตรีมีบทบาทอำนาจหน้าที่ในการรับผิดชอบโดยตรงคือ การเลี้ยงสัตว์ในครัวเรือนเริ่มตั้งแต่การเลือกพันธุ์สัตว์ การวางแผนในการเลี้ยงสัตว์ล่วงหน้า โดยเฉพาะจะใช้ในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ โดยจารีตประเพณีตามความเชื่อจะต้องกำหนดระยะเวลาในการเลี้ยงสัตว์ให้ทันในช่วงที่ต้องการใช้สอดคล้องกับการวิจัยของ นิยม (2536) พบว่าแม่บ้านมีส่วนร่วมในการวางแผนการ เลี้ยงสัตว์ การคัดเลือกพันธุ์สัตว์ การป้องกันและรักษาโรคสัตว์ ขณะที่กิจกรรมเกี่ยวกับเรื่องพิธีกรรมภูิกงนั้น อำนาจหน้าที่จะเป็นความรับผิดชอบของพ่อบ้าน ที่ต้องวางแผนในการเพาะปลูก ชนิดพืชที่จะปลูก และยังพบว่า การวางแผนการนำปัจจัยการผลิตมาใช้ในกิจกรรมการเกษตร เช่น การนำเทคโนโลยีความรู้ใหม่ ๆ มาใช้สนับสนุนเพื่อการเกษตร สตรีเผ่าม้งมีส่วนร่วมน้อยมาก หรือแทบจะไม่มีส่วนร่วมเลย ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะอุปสรรคในการติดต่อสื่อสาร โดยมากเกษตรกรสตรีเผ่าม้ง ไม่สามารถพูดภาษาไทย หรือภาษาท้องถิ่น (คำเมือง) ได้

ประเด็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการใช้แรงงานในกิจกรรมการสัตว์เลี้ยง ของสตรีเผ่าม้ง พบว่ามีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลางโดยภาพรวม จากการที่ได้กล่าวไปแล้วในส่วนของ การวางแผนปฏิบัติการเกษตรว่า กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสัตว์เลี้ยงภายในครัวเรือนเป็นอำนาจหน้าที่ ของสตรีในการวางแผนและการใช้แรงงานเลี้ยงสัตว์ ไม่ว่าจะเป็นการจัดหาและให้อาหารสัตว์เลี้ยง จากการสังเกตเห็นว่าสตรีจะตื่นแต่เช้ามีค หุงหาอาหารเตรียมไว้ให้สมาชิกในครอบครัวแล้วจะเตรียมให้อาหารสัตว์เลี้ยงทันที หลังจากนั้นจึงรับประทานอาหารเช้าออกไปทำไร่-สวน หลังจากเลิกงานแล้วต้องจัดหาอาหารมาให้สัตว์เลี้ยงในมือตอนเย็น และเข้าครัวในวันถัดไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของนิยม (2536) พบว่าแม่บ้านเกษตรกรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลี้ยงสัตว์ ในทุก ๆ เรื่องที่เกี่ยวกับการคัดเลือกอาหาร การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการเลี้ยงสัตว์ การป้องกันรักษาโรคสัตว์ นอกจากนี้ในการสร้างหรือซ่อมแซมโรงเรือน เป็นหน้าที่ของสตรีเสียมากกว่า ส่วนการขายสัตว์เลี้ยงนั้นมักไม่นิยมขาย เลี้ยงเพื่อไว้ใช้ในแต่ละครัวเรือนเอง อาจมีบ้างในลักษณะของการขีมนไปใช้ก่อนหรือการแลกเปลี่ยน ซึ่งมีความสอดคล้องกับการวิจัยของ วิไลพร (2524) พบว่าในด้านกรอมนทรัพย์ที่สำคัญ ของสตรีเผ่าม้งคือการมีสัตว์เลี้ยงอยู่ในบ้านโดยสตรีม้ง เป็นผู้

ดูแลเพราะสามารถที่จะประมวลเป็นเงินสดได้ โดยคิดในแง่ที่ไม่ต้องไปจัดหาซื้อ เมื่อมีความจำเป็นที่จะใช้ในการประกอบพิธีกรรม หรือการจำเป็นอาหารในครัวเรือน เพื่อลดค่าใช้จ่าย

ขณะที่การมีส่วนร่วมการใช้แรงงานในกิจกรรมพืชผัก พบว่าสตรีมีส่วนร่วมในระดับปานกลางโดยภาพรวม ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าขั้นตอนในการวางแผน จุดเริ่มต้นเป็นหน้าที่ของพ่อบ้าน แล้วเกษตรกรสตรีจะรับภาระต่อช่วงอย่างต่อเนื่อง จนถึงการเก็บเกี่ยวผลผลิต และการใช้แรงงานของสตรีเผ่าม้งที่อยู่ในระดับมากเป็นส่วนใหญ่ ได้แก่ การกำจัดวัชพืชการให้น้ำ การปลูก การเตรียมแปลงเพาะปลูก การเพาะกล้าพันธุ์ การเตรียมพื้นที่เพาะปลูก การใส่ปุ๋ย การแฉะกลางพื้นที่เพาะปลูก และการพ่นสารเคมี ทั้งนี้เป็นเพราะว่าภายหลังจากที่พ่อบ้านวางแผนแนวทางในกิจกรรมนั้น ให้สตรีรับช่วงในการปฏิบัติต่อแล้วพ่อบ้านมักมีธุระมากทั้งภายในและภายนอกชุมชน ซึ่งต่างจากสตรีที่ต้องอยู่แต่ในไร่ในสวนตลอด หรือนัยหนึ่งคือ การคิดทำเป็นอำนาจหน้าที่ของพ่อบ้าน ส่วนทางด้านการใช้แรงงานเป็นของสตรี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สนิท (2532:1-9) พบว่าหญิงมูเซอร์เป็นผู้ใช้แรงงานหลักในการผลิตพืชขิงขีฟที่เป็นไปตามประเพณีในอดีต และพืชเศรษฐกิจ ที่หน่วยพัฒนานำไปส่งเสริมในปัจจุบัน และยังพบว่าครัวเรือนที่มีสัดส่วนของผู้ใช้แรงงานที่เป็นเพศหญิงมากกว่าชายจะมีผลผลิตคิดกว่า สัดส่วนของเพศผู้ชายมากกว่าหญิง แต่อย่างไรก็ตาม ภาระกิจในการผลิตพืชต่าง ๆ มักจะเริ่มจากฝ่ายชายส่วนฝ่ายหญิงจะรับช่วงไปเป็นภาระกิจและรับผิดชอบต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังยืนยันได้ว่าพ่อบ้านชาวเขาที่เข้มแข็งจะมีแม่บ้านที่ขยันจึงจะทำให้ สังคม เศรษฐกิจ ครัวเรือนมั่นคง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัย ของ ละเอียด (2523) พบว่าสตรีอาข่า ในฐานะเป็นภรรยาของหัวหน้าครัวเรือนจะต้องรับผิดชอบงานทุกอย่าง นำผลผลิตทางการเกษตร ไปขายหรือแลกเปลี่ยน สามีอาจช่วยบ้างแต่น้อย จะเห็นได้ว่าสตรีตั้งแต่วัยรุ่นจนถึงวัยชรา จะต้องแบกภาระในการทำงานอย่างหนักตั้งแต่เช้าจรดค่ำ

ส่วนในด้านที่สตรีมีส่วนร่วมในการใช้แรงงานน้อยได้แก่ประเด้น การขนส่งผลผลิตไปขายตลาดในเมือง การจัดหาพันธุ์พืช การจัดหาสารเคมี การจัดหาปุ๋ย การจัดซื้ออุปกรณ์การเกษตร และการติดต่อขายผลผลิตกับพ่อค้าคนกลาง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าในประเด้นเหล่านี้มีความจำเป็นที่ต้องมีการติดต่อกับบุคคลภายนอกชุมชน สตรีมีโอกาสนในการเข้าร่วมน้อย โดยเฉพาะปัญหาอุปสรรคในการสื่อสารด้านภาษาที่กล่าวมาข้างต้น

ทางด้านการมีส่วนร่วมการใช้แรงงานในกิจกรรมไม้ผลและไม้ตัดดอก สตรีส่วนใหญ่มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ในประเด็นการดูแลรักษาและการกำจัดวัชพืช การปลูก การใส่ปุ๋ย แม้แต่การเตรียมหลุมปลูก ไม้ผล เตรียมแปลงปลูก ไม้ตัดดอก และการพ่นสารเคมีเป็นต้น ซึ่งถือได้ว่าเป็นภาระความรับผิดชอบ ของสตรีเผ่าม้งที่จะต้องปฏิบัติในกิจกรรมนี้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสำลี (2526) กล่าวได้ว่าสตรีมีอิทธิพลการเข้าร่วมกำลังแรงงานและชั่วโมงทำงานของสตรี

โดยเฉลี่ยร้อยละ 33.66 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ในช่วงวงฤดูฝน และร้อยละ 22.59 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ในฤดูแล้ง ซึ่งมีส่วนสำคัญในการยกระดับฐานะ ทางเศรษฐกิจ ของครอบครัว

ประเด็นด้านการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมนั้นพบว่าสตรีเผ่าม้งมีส่วนร่วมมาก ได้แก่ในประเด็นการลดพื้นที่การทำไร่เลื่อนลอย ทั้งนี้เนื่องจากสาเหตุพื้นที่ทำการเกษตรกรรมส่วนใหญ่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ และเขตป่าสงวนแห่งชาติไม่สามารถที่จะทำการขยายบุกเบิกพื้นที่ทำการเกษตรใหม่ได้ และนัยหนึ่งคือ จิตสำนึกของความรู้สึกว่าเมื่อป่าไม้ถูกทำลายระบบนิเวศนั้นก็ถูกทำลายลงไปด้วย ส่งผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อนุชนุช สภาพปัจจุบัน สตรีชาวเขามีความตระหนักถึงผลกระทบจากการทำลายระบบนิเวศน์มากขึ้น ในส่วนของการจำกัดการใช้สารเคมีต่างๆ นั้น จากเดิมที่ไร้กั้นอย่างขาดความรู้ และความเข้าใจ โดยเฉพาะการรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ถึงผลของการใช้มากเกินไปจนเกิดความจำเป็นซึ่งส่งผลโดยตรงต่อสุขภาพ ส่วนการฝังกลบวัชพืชเพื่อเป็นปุ๋ยพืชสดนั้น เป็นการกำจัดวัชพืชวิธีหนึ่งที่คิดว่าดีที่สุด โดยไม่ต้องอาศัยการใช้สารเคมีปรับวัชพืช ในขณะที่พื้นที่ลาดชันควรทำการเกษตรแบบขั้นบันได หรือแถบหญ้าขึ้น สตรีเผ่าม้งมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้เพราะขาดความรู้ความเข้าใจคิดเพียงแต่เพื่อความสะดวกในการปฏิบัติงานเท่านั้น จากการสอบถาม พบว่าทำการเกษตรแบบขั้นบันไดนั้นยุ่งยาก และลำบากในการทำมาก ส่วนการทำแถบหญ้านั้นสิ้นเปลืองพื้นที่ในการเพาะปลูก และคิดว่าเป็นวัชพืชด้วย เพราะภายหลังจากที่แถบหญ้าได้ขยายเข้าสู่พื้นที่เพาะปลูกมากขึ้น มีความจำเป็นที่ต้องกำจัดเพื่อมิให้ลุกลามเข้าไปในพื้นที่เพาะปลูก

การปลูกป่าเสริมและการป้องกันการสร้างเขตไฟป้องกันไฟป่า สตรีเผ่าม้งมีส่วนร่วมน้อย ที่เป็นเช่นนี้เพราะในการปลูกป่าเสริมอยู่ในความรับผิดชอบของกรมป่าไม้ที่จะดำเนินการ แต่การดับไฟป่าในเขตป่าชุมชนเป็นหน้าที่ของฝ่ายชาย จะเห็นได้ว่าหากเป็นงานพัฒนาในชุมชนมักมีข้อแม้ว่าใช้เฉพาะแรงงานผู้ชายเท่านั้น หากไม่จำเป็นจริงๆ จะไม่มีแรงงานสตรีเข้าร่วม

จากการทดสอบสมมติฐานความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะปัจจัยพื้นฐานบางประการกับการมีส่วนร่วมในการเกษตรบนที่สูง ของสตรีเผ่าม้งปรากฏผลดังนี้ จำนวนแรงงานสมาชิกในครัวเรือน มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการเกษตรบนที่สูงโดยภาพรวม และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทั้งนี้เนื่องจากจำนวนแรงงานในครัวเรือนมีบทบาทต่อการทำกิจกรรมทางการเกษตรหลายชนิดพร้อมกัน จากการที่ชาวเขาถือครองพื้นที่ทำการเกษตรในครัวเรือนหนึ่งๆ หลายที่กระจายกัน ในขณะที่กิจกรรมการเกษตรหลายๆ กิจกรรมต้องทำพร้อมกันดังนั้น จำนวนแรงงานจึงถูกแบ่งไปทำกิจกรรมต่าง ๆ ในเวลาเดียวกัน ส่วนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ได้แก่ ดิน น้ำ และป่าไม้ มีอยู่อย่างจำกัด แต่ขณะที่จำนวนแรงงานมีเพิ่มมากขึ้น รวมถึงการปลูกจิตสำนึกจากหน่วยงานทางการต่างๆ และเอกชนตลอดมาทำให้เกษตรกรชาวเขามีความตระหนักถึงคุณค่าประโยชน์ของสิ่งแวดล้อมมากขึ้น และเป็นห่วงชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง ขณะที่แหล่งเงินทุนมีความสัมพันธ์กับการมี

ส่วนร่วมในการเกษตรบนที่สูงโดยภาพรวม และการใช้แรงงานในกิจกรรมการเกษตร ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเกษตรกรสตรีผ่านมั่งมีแหล่งเงินทุน หรือทุนทรัพย์มากย่อมที่มีการเข้ามามีส่วนร่วมในการเกษตรมากขึ้นด้วย (นิคม, 2536) ทั้งนี้เป็นเพราะว่าการประกอบอาชีพการเกษตร กรรมเริ่มแรก คือการลงทุนไม่ว่าจะเป็นปัจจัยในการผลิตที่จะต้องซื้อ ต้องจัดหาได้แก่อุปกรณ์การเกษตร เมล็ดพันธุ์ สารเคมีรวมไปถึงการจ้างแรงงานมาช่วยในกิจกรรมการเกษตร หากไม่มีการสะสมทุนทรัพย์เพื่อลงทุน เกษตรกรก็ไม่สามารถที่จะทำการเกษตรกรรมได้ หรือได้น้อย การมีส่วนร่วมในการใช้แรงงานก็เช่นเดียวกัน เมื่อมีเงินทุนก็ย่อมจะมีการลงทุนในการเพาะปลูกมากตามไปด้วย การใช้แรงงานในครัวเรือนต้องทุ่มเทกับการทำงานมากขึ้นเพื่อให้ทันต่อภาวะการณ์เจริญเติบโตของพืชในแต่ละช่วงอายุ เช่นเริ่มต้นคั้งแต่การเพาะกล้า บำรุงรักษากล้าให้ทันต่อการปลูก หลังจากการปลูกแล้วต้องเร่งกำจัดวัชพืช โรคและแมลงอย่าให้รบกวนพืชผักเป็นต้นจนกว่าจะถึงการเก็บเกี่ยวผลผลิตส่งขาย ซึ่งจะเห็นได้ว่าการใช้แรงงานใน ทุกขั้นตอนของการเพาะปลูกต้องใช้แรงงานมากหากมีการลงทุนในการเพาะปลูกมาก

ส่วนในการได้รับข้อมูลทางการเกษตร มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการเกษตรบนที่สูง โดยภาพรวม และรวมถึงการใช้แรงงานในกิจกรรมการเกษตร และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กล่าวคือ การได้รับข่าวสารทางการเกษตรบ่งบอกถึงการได้รับข้อมูลข่าวสารใหม่ ๆ เพื่อประยุกต์ปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพการเกษตรบนที่สูง ซึ่งมีบทบาทมากต่อเกษตรกรในกรณีการแจ้งข่าวสาร เช่นราคาผลผลิตทางการเกษตร ชนิดพืชที่ตลาดมีความต้องการ ปัจจัยการผลิตที่เหมาะสมกับสภาพการผลิตบนที่สูง เป็นต้น ซึ่งมีผลโดยตรงต่อการตัดสินใจในการเลือกทำกิจกรรมการเกษตรนำไปสู่การใช้แรงงานในกิจกรรมนั้น ๆ ตามลักษณะของงานที่ต่อเนื่องกัน และการได้รับข่าวสารต่างๆมีผลทางอ้อมต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมปลูกจิตสำนึก ตระหนักถึงคุณประโยชน์ของสิ่งแวดล้อม อันได้แก่ดิน น้ำ และป่าไม้ ซึ่งส่งผลกระทบต่อมนุษย์โดยตรงจะ ถูกทำลายลงหากขาดความเข้าใจ ซึ่งจะเห็นได้ว่าการได้รับข้อมูลข่าวสารทางการเกษตร เป็นสื่อกลางระหว่างเกษตรกรกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร และระหว่างเกษตรกรด้วยกัน จึงนับได้ว่าหากเกษตรกรได้รับข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องจะมีบทบาทเป็นอย่างมาก ในกระบวนการส่งเสริมการเกษตรบนที่สูง

ลักษณะปัจจัยพื้นฐานบางประการ ที่ไม่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการเกษตรบนที่สูงของสตรีผ่านมั่ง ปรากฏผลการทดสอบดังนี้คือ อายุ ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการเกษตรบนที่สูง ทั้งนี้เพราะว่าในครอบครัวผ่านมั่งส่วนใหญ่เป็นครอบครัวชาย ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการตัดสินใจคือพ่อ หรือพี่ชายคนโตและมีอายุมากพอสมควร จึงเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในครัวเรือนว่าสตรีไม่มีสิทธิในการตัดสินใจในกิจกรรมเรื่องต่างๆ ฉะนั้นอายุจึงไม่ก่อให้เกิดการเข้ามามีส่วนร่วม กล่าวคือโดยระบบวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณีของมั่ง สตรียกย่องให้พ่อบ้าน

เป็นผู้นำ ในด้านการมีส่วนร่วมการตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ สตรีเป็นผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติ หรือทำตามคำแนะนำของพ่อบ้านไม่ว่าสตรีจะอยู่ในสถานภาพใด ดังนั้นสถานภาพสมรส จึงไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการเกษตร ระดับการศึกษาไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการเกษตรสตรีผ่านัง ถึงแม้ว่าสตรีจะมีระดับการศึกษาที่แตกต่างบ้างแต่ไม่มากทั้งนี้เป็นเพราะ สตรีผ่านังส่วนใหญ่ไม่ได้รับการศึกษา หรือได้รับการศึกษาพออ่านออกเขียนได้หรือพออ่านออกแต่เขียนไม่ได้ ในสังคมปัจจุบันผู้ที่มีการศึกษาส่วนใหญ่อายุน้อย ผู้ที่มีอายุน้อยและมีการศึกษามาก ไปประกอบอาชีพอื่นเป็นส่วนใหญ่ที่ไม่ใช่การเกษตร ฉะนั้นระดับการศึกษาของสตรี จึงไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมส่วนในการเกษตร

รายได้ของครัวเรือนไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการเกษตรบนที่สูง การที่สตรีจะมีรายได้มากหรือน้อยก็ไม่ก่อให้เกิดการเข้ามามีส่วนร่วม อาจเป็นเพราะว่ารายได้ทั้งหมดคือพ่อบ้านจะเก็บไว้ สตรีผู้เป็นภรรยาเพียงแต่รับทราบว่ามีเงินจำนวนเท่าไร หรือกล่าวได้ว่าจะมีรายได้มากหรือน้อย สตรีก็ยังคงทำงานเหมือนเดิม คือการมีส่วนร่วมในการเก็บเงินไว้ใช้เองไม่มี ทั้ง ๆ ที่รายได้เป็นแรงจูงใจสำคัญในการทำกิจกรรมการเกษตร โดยเฉพาะรายรับจากการขายผลผลิตในแต่ละปี นอกจากนี้รายได้ยังทำให้ได้มาซึ่งปัจจัยการผลิตที่จำเป็นต่าง ๆ เช่น การซื้อที่ดิน อุปกรณ์การเกษตร สารเคมีต่าง ๆ เป็นต้น รวมถึงการมีขนาดพื้นที่ทำการเกษตรจะมีมากหรือน้อย ก็ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของสตรี ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่าพื้นที่ทำการเกษตรของผ่านังส่วนใหญ่ไม่มีแหล่งน้ำแต่ อาศัยน้ำฝน พื้นที่ดังกล่าวมักถูกใช้ปลูกพืชที่ทำรายได้สูงเพียงชนิดเดียว โดยเฉพาะพืชผักในช่วงฤดูฝน และดินจึงเป็นต้น การมีส่วนร่วมจึงไม่สม่ำเสมอตลอดปี เหมือนเกษตรกรส่วนน้อยที่มีพื้นที่อยู่ในแหล่งน้ำก็สามารถทำการเพาะปลูกได้ตลอดปี

ในขณะที่การติดต่อเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรไม่สามารถ หากค่าทดสอบความสัมพันธ์ทางสถิติได้ เนื่องจากผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้ไม่พบว่าสตรีผ่านัง มีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร แต่น่าจะมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการเกษตรเพราะการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร เป็นหน้าที่ของพ่อบ้าน และพ่อบ้านนำความรู้มาถ่ายทอดให้สตรีอีกทอดหนึ่งเป็นต้น และการอบรมการเกษตรของสตรี ก็ไม่พบว่าได้รับการอบรมในรอบปีที่ผ่านมาเช่นกัน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขอเสนอแนะข้อคิดเห็นบางประการอันจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเกษตรบนที่สูง และงานที่เกี่ยวข้องกับสตรีอื่น ๆ รวมทั้งอาจจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าต่อไปดังนี้

1. ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผนปฏิบัติการเกษตร

เนื่องจากผลการวิจัย พบว่าการวางแผนปฏิบัติการเกษตรของเป็นการวางแผน จากพ่อบ้าน ศตริมีส่วนร่วมในการวางแผนเพียงดำฟังในบางเรื่องเท่านั้น ดังนั้นในการส่งเสริมการเกษตร เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรจึงควรศึกษาพิจารณาในการที่จะนำความรู้ด้านการเกษตรไปสู่บุคคลเป้าหมาย กล่าวคือมีใจมุ่งไปยังเกษตรกรท่อบ้านโดยตรง ควรคำนึงถึงสตรีที่มีฐานะเป็นภรรยาของพ่อบ้านด้วย เพื่อเพิ่มพูนความรู้ความ สามารถให้แก่สตรี ซึ่งมีส่วนจะช่วยให้สตรีมีการวางแผนปฏิบัติการเกษตรบนที่สูง ให้มีประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

ขณะที่ผลของการวิจัยชี้ให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของสตรีในการตัดสินใจ หรือการวางแผน ทำกิจกรรมเรื่องใดต้องการตัดสินใจเห็นชอบจากพ่อบ้านก่อน โดยสตรีเองมีส่วนร่วม หรือการเป็นผู้นำน้อยมาก ส่วนใหญ่มีบทบาทมากในการไร่แรงงาน ดังนั้นเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการส่งเสริมการเกษตร ควรเสนอชี้แนะแก่พ่อบ้าน ที่จะยอมรับในความคิดเห็น และให้อิสระในการแสดงออกเพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่สตรี เพราะโดยศักยภาพพื้นฐานด้านแรงงานมีสูง ขาดเพียงการมีส่วนร่วมในด้านความคิด การแสดงออกเท่านั้น โดยการให้สตรีเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ทำอยู่ทุกครั้ง เพื่อเสริมสร้างทั้งสองให้สอดคล้องกัน สตรีจะเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาการเกษตร บนที่สูง

2. ด้านการมีส่วนร่วมในการใช้แรงงานในกิจกรรมการเกษตร

การขายผลผลิตทางการเกษตร การจัดหาเมล็ดพันธุ์พืชผัก การติดต่อขายผลผลิต และการขนส่งผลผลิตมาขายในเมือง สตรีไม่ค่อยมีส่วนร่วมในการจัดการ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร หรือพ่อบ้านควรกระตุ้นให้เกษตรกรสตรี เกิดความสนใจในเรื่องการตลาดผลผลิต การติดต่อซื้อขายกับพ่อค้าหรือนายหน้าร่วมกับพ่อบ้านอีกทางหนึ่งด้วย แต่ปัญหาอุปสรรค สำคัญคือ ด้านการสื่อสารสตรีเผ่าม้ง ส่วนใหญ่ไม่สามารถพูดภาษาไทยและภาษาท้องถิ่นได้ดังนั้นสิ่งแรก ที่ควรทำคือส่งเสริมสนับสนุนให้สตรีได้เรียนรู้ภาษาไทย จนกระทั่งถึงขั้นอ่านออก เขียนได้ก่อน

3. การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และสิ่งแวดล้อม

การมีส่วนร่วมของเกษตรกรสตรีเผ่าม้งกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ยังขาดความรู้ความเข้าใจถึงความหมายทั่ว ๆ ไปในเรื่องการอนุรักษ์ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ควรเน้นในเรื่องของการเผยแพร่ข่าวสาร สาระนำรู้ จากหน่วยงานทั้งของภาครัฐและเอกชน เกี่ยวกับการอนุรักษ์ให้มากขึ้น เพราะในส่วนของอนุรักษ์ ที่สตรีเผ่าม้งกระทำกันอยู่นั้นส่วนใหญ่สอดคล้องกับเกษตรจารีตประเพณีเดิมที่เคยปฏิบัติ สืบต่อกันมา

4. ด้านการส่งเสริมของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการเกษตรบนที่สูง

1. รัฐควรจัดการออกใบรับรองสิทธิในที่ทำกินให้แก่เกษตรกรชาวเขาได้ทำมาหากินในพื้นที่ที่เขาเคยทำมาหากินมาก่อนการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติ ให้ถูกต้องตามกฎหมาย ในสภาพการณปัจจุบันถือว่าเกษตรกรชาวเขาคือ ผู้บุกรุกเขตอุทยานแห่งชาติ เป็นผู้ผิดกฎหมาย ซึ่งเป็นปัญหาแก่เกษตรกรมาก เนื่องจากการปฏิบัติการจับกุมของเจ้าหน้าที่ทั้งที่โดยความจริงแล้วเจ้าหน้าที่ทราบดีว่า เกษตรกรเหล่านั้นได้ทำมาหากินเป็นเวลานาน ก่อนการประกาศให้เป็นเขตอุทยานแห่งชาติ และเขตป่าสงวนแห่งชาติ

2. ข้าราชการทางการเกษตรนับว่าเป็นสิ่งสำคัญในการนำความรู้และเทคโนโลยีใหม่ๆ ไปสู่สตรีผ่านัง ดังนั้นเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ให้ความรู้ข้าราชการทางการเกษตร จึงไม่ควรให้เฉพาะเจาะจงแต่ท่อบ้านเพียงฝ่ายเดียวควรคำนึงถึงภรรยา ซึ่งมีส่วนร่วมในการติดตามข้าราชการเกษตรด้วย

3. เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่นโครงการหลวง ควรจัดสรรงบประมาณส่วนหนึ่งเพื่อเป็นกองทุนช่วยเหลือเกษตรกร ทั้งในรูปกองทุนเงิน กองทุนสารเคมี และเมล็ดพันธุ์ ในอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำ

4. จัดให้มีการศึกษาผู้ใหญ่ในชุมชน จากการวิจัยและสอบถาม พบว่าสตรีส่วนใหญ่ไม่สามารถพูด อ่าน และเขียนภาษาไทยได้ กรมการศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) ควรจัดการเรียนการสอนสัปดาห์ละ 2 วัน คือเสาร์-อาทิตย์ โดยให้ครูที่ประจำอยู่ในชุมชน หรือบุคคลในชุมชนที่จบการศึกษาในระดับที่สามารถทำการสอนได้ เพื่อเป็นการขยายโอกาสในการศึกษาให้สามารถ อ่านออก เขียนได้ เพื่อออกไปติดต่อกับสังคมภายนอกชุมชนได้

5. การส่งเสริมการเกษตรจากหน่วยงานของรัฐ ในปัจจุบันเกษตรกรถูกทอดทิ้งไม่มีหน่วยงานใดออกไปทำการแนะนำการส่งเสริมเกษตรกรอย่างเป็นทางการ ทำให้เกษตรกร ขาดที่ปรึกษาและรับรู้สิ่งใหม่ ๆ ที่จำเป็นมาใช้ในการประกอบอาชีพการเกษตร รัฐควรจะให้มีการส่งเสริมการเกษตรบนที่สูงอย่างต่อเนื่อง แต่ประเด็นปัญหาที่น่าคิดอยู่ก็คือ พื้นที่ทำกินไม่ถาวรจะไปทำการส่งเสริมให้เกษตรกรทำเกษตรแบบถาวรก็ไม่ได้

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ทักษะคติ ของท่อบ้าน ที่มีต่อพฤติกรรม การมีส่วนร่วมในการเกษตรของสตรีผ่านัง ควรศึกษาว่าท่อบ้านมีความรู้สึกรับ หรือไม่ยอมรับ ในพฤติกรรมของสตรี สาเหตุแห่งการยอมรับ และไม่ยอมรับ

2. ปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการในการถ่ายทอดความรู้ทางการเกษตร จากรุ่นสู่รุ่น (Generation) แบบเกษตรกรรมจารีตประเพณี ผู้การวิวัฒนาการการเกษตรแผนใหม่ และความเปลี่ยนแปลง ทางโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม และการปกครอง

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Chiang Mai University